

واکاوی و تحلیل عوامل اثرگذار در حقوق مکان‌ها و فضاهای زیست شهری

رضا روشنایی

کارشناس حقوق قضایی، شهرداری خرم‌آباد

چکیده

پژوهش حاضر در راستای واکاوی و تحلیل عوامل اثرگذار در حقوق فضاهای زیست شهری با بهره‌گیری از شاخص‌های موجود در این زمینه تدوین شده است، به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد؛ از بین شاخص‌های مشاهده‌پذیر «تحولات سیاسی - اقتصادی» و «آموزش حقوق مکان و...» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) حقوق زیست شهری در پژوهش حاضر را دارند. نتایج تحلیل آزمون همبستگی پیرسون نشان داد، بین ابعاد هفت‌گانه حقوق شهری رابطه‌ی مستقیم و معناداری دارد. یعنی با افزایش هر یک از ابعاد حقوق شهری تغییر می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: حقوق شهری، عوامل اثرگذار، فضاهای شهری، PLS

بیان مسئله

در عصر حاضر، «شهرنشینی» به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، یکی از ضروریات زندگی محسوب می‌شود. شهروندان عموماً با سلیق و انگیزه‌های مختلف در جامعه شهری به فعالیت می‌پردازند. عده‌ای برای کسب و کار، گروهی برای پر کردن اوقات فراغت و گروهی دیگر برای آموختن مهارت‌های فردی و جمعی و ....

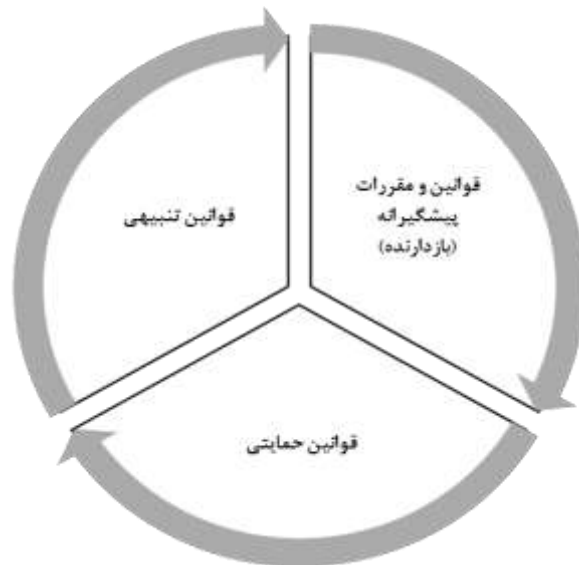
از این رو، زندگی اجتماعی مستلزم وجود روابط حقوقی بین افراد و گروه‌های مختلف جامعه می‌باشد و این روابط اجتماعی می‌بایست تحت نظم و قاعده‌ای درآید. چه آنکه، در صورت عدم وجود نظم و ضوابط در جامعه، زور، اجحاف و تزویر بر روابط بین افراد حاکم شده و این موضوع موجب ایجاد هرج و مرج و نابسامانی خواهد شد. فلذا، دولت‌ها و نهادهای عمومی با تعیین و تدوین قواعد و مقررات مربوطه، سیاست خاصی را در جهت تنظیم این روابط در پیش گرفته‌اند.

اصولاً «حقوق شهروندی» را می‌توان مجموعه قواعدی که بر روابط اشخاص در جامعه شهری حکومت می‌کند تعریف نمود. از این رو، «حقوق شهری» که موضوع آن چگونگی روابط مردم شهر، حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر و همچنین در برابر جامعه و اصول و هدف ما و وظایف و روش انجام آن است را می‌توان به‌عنوان اصولی بدانیم که منشعب از حقوق اساسی کشور است.

-منابع حقوق شهری

اصلی‌ترین بحث در حیطه حقوق شهری، آشنایی شهروندان با قوانین و مقررات مورد عمل و جاری است. قانون اساسی مهمترین قانونی که اصول اساسی حقوق یک دولت در آن تبیین شده است و تشکیلات و روابط بین قوای مختلف و قدرت‌های عمومی و... را بیان می‌نماید، متضمن قواعد کلی در خصوص جنبه‌های حمایتی و پیگیرانه از حقوق شهروندی است.

همچنین قوانین و مقرراتی که توسط قوه مقننه وضع و به تصویب می‌رسد منجمله قانون مدنی، تجارت، مجازات اسلامی، کار، بیمه و بالاخره مقررات، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و حتی تصمیمات قضایی که شهر، شهرنشینی و شهروندان را به نحوی تحت تأثیر قرار می‌دهند، دائر مدار و قوام بخش «محیط حقوقی» در جامعه شهری می‌باشند.

شکل ۱: منابع حقوق شهری

الف) قوانین و مقررات پیشگیرانه (بازدارنده)

منظور قوانین و مقرراتی است که توسط مقام صلاحیت دار وضع شده است و هدف آن پیشگیری از وقوع جرائم یا تخلفات و یا ممنوعیت انجام برخی از فعالیت‌ها و یا اقدامات در جامعه است. به‌عنوان مثال: در خصوص «منع تبعیض» اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می‌دارد: «مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند».

ب) قوانین حمایتی :

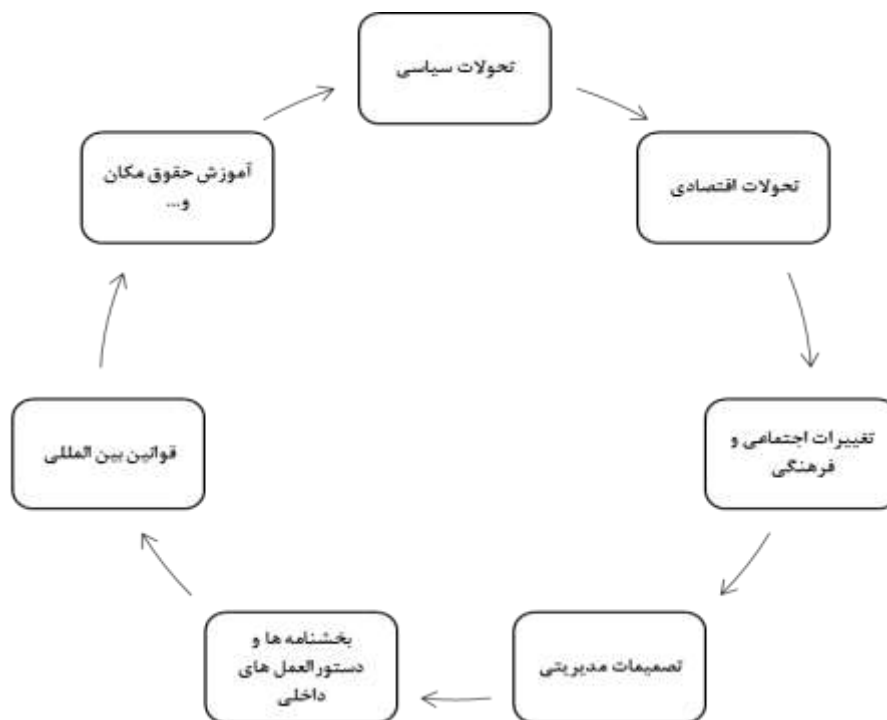
منظور قوانین و مقرراتی است که توسط مقام صلاحیت دار به‌منظور ایجاد شرایط مناسب برای توسعه و گسترش فعالیت‌های اجتماعی و حمایت از شهروندان وضع شده است. به‌عنوان مثال: بند ۳ از اصل سوم قانون اساسی ج. ا. ا مقرر داشته است: «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعلیم آموزش عالی

ج) قوانین تنبیهی :

با توجه به ماهیت انجام فعالیت‌های اجتماعی در شهر و احتمال بروز حوادث و وقایع مختلف، قوانین و مقررات خاصی برای کنترل این حوادث (اعم از وقوع جرائم، شبه جرائم و تخلفات) وضع شده است. «قانون مجازات اسلامی» را به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین قوانین در این حوزه می‌توان نام برد..

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد و روش شناسی کمی و بهره‌گیری از روش قیاسی تلاش دارد به تبیین روابط و اثرگذاری متغیرهای پژوهش بپردازد از این نوع رو هدف گذاری آن از نوع کاربردی است. ابزار گردآوری داده‌ها به‌منظور سنجش و تبیین روابط و اثرگذاری متغیرها، پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد که با استفاده از روش میدانی این پرسشنامه توزیع شده است. در همین راستا، جامعه آماری برای توزیع پرسشنامه شامل نخبگان موضوعی و موضعی می‌باشد که با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای، تعداد ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده است. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدل معادلات ساختاری بهره‌گیری شده است بدین منظور برای تجزیه و تحلیل مدل اندازه‌گیری (رابطه بین شاخص‌ها و متغیر مکنون) و مدل ساختاری (رابطه بین متغیرهای مکنون) از نرم‌افزار Smart Pls استفاده شده است. در شکل زیر شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق آمده است:

شکل ۲: شاخص های مورد استفاده در تحقیق

یافته های پژوهش

بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش

نرمال بودن متغیرها، یکی از پیش شرط های لازم برای اجرای مدل معادلات ساختاری است، در این راستا، برای آزمون فرضیه های پژوهش، از آزمون چولگی^۱ و کشیدگی^۲ توزیع متغیرها استفاده شده است. کلاین (۲۰۱۱) معتقد است توزیع با چولگی بزرگتر از ۳+ یا کوچکتر از ۳- و کشیدگی بیش از ۱۰+ یا کوچکتر از ۱۰- از توزیع نرمال بسیار فاصله دارد. یافته های پژوهش بیانگر این واقعیت است که توزیع داده های متغیرهای پژوهش در آزمون چولگی و کشیدگی در بین طیف قابل قبول قرار دارد. بنابراین توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای اجرای مدل معادلات ساختاری برقرار است.

جدول ۱: نتایج آزمون های نرمال بودن توزیع داده های متغیرهای پژوهش

کشیدگی	چولگی	متغیرهای پژوهش
-۲,۷۰	۲,۳۳	تحولات سیاسی - اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۰,۸۰	۰,۵۰	تصمیمات مدیریتی
۲,۴۱	-۱,۵۸	قوانین و بخشنامه ها
۰,۸۰	۰,۵۰	آموزش حقوق مکان

^۱ -Skewness

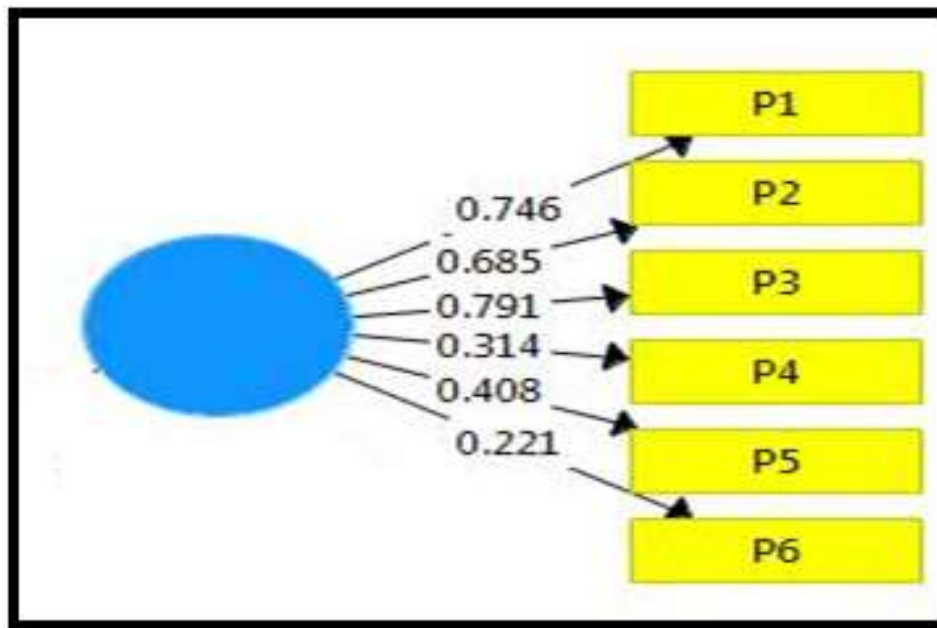
^۲ -Kurtosis

مدل اندازه گیری^۳ مدل معادلات ساختاری^۴ پژوهش

مدل معادلات ساختاری ترکیبی از مدل‌های اندازه‌گیری و مدل ساختاری هستند (قاسمی، ۱۳۹۲: ۴) بر مبنای مدل اندازه‌گیری، متغیرهای مشاهده شده^۵ (پاسخ به سوالات، گویه‌ها، شاخص‌ها) به متغیرهای پنهان^۶ (مکنون، متغیرها، عامل‌ها، سازه‌ها^۷) مرتبط می‌شود. مدل اندازه‌گیری مشخص می‌سازد که متغیرهای پنهان (مکنون) چگونه با متغیرهای مشاهده شده (آشکار) در ارتباط هستند و یا از طریق آنها اندازه‌گیری می‌شوند. یک مدل اندازه‌گیری باید به شکلی تدوین یابد که بتواند به سوالات زیر پاسخ دهد: متغیرهای آشکار تا چه حد اندازه‌گیرنده متغیر پنهان مفروض هستند؟ کدام متغیرهای آشکار بهترین سنجه‌ها از یک متغیر پنهان خاص هستند؟ اندازه‌گیری متغیرهای آشکار با چه میزان خطا همراه است؟ (آتشک، ۱۳۹۴: ۱۶۵) مدل معادلات ساختاری داری دو مدل است:

مدل اندازه‌گیری حقوق شهری

متغیرهای آشکاری که دارای بار عاملی بیشتر از ۰,۴۰ هستند از قدرت تبیین‌کنندگی برای اندازه‌گیری متغیر پنهان (مکنون) «حکمروایی» برخوردار هستند. با این توصیف، شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «حقوق شهری شهری» در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۳: بار عاملی مدل اندازه‌گیری حقوق شهری

³ Measurement Model

⁴ -Structural Equation Model

⁵ -Observed Variables

⁶ -Latent Variables

⁷ -Constructs

جدول ۲: نتایج مدل اندازه‌گیری حقوق شهری

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه گیری سازه یا متغیر	نتیجه
P1	تحولات سیاسی - اقتصادی	بالاتر از ۰,۴۰	0.74	2	تایید
P2	تغییرات اجتماعی و فرهنگی		0.68	3	تایید
P3	تصمیمات مدیریتی		0.79	1	تایید
P4	قوانین بین المللی		0.31	5	رد
P5	بخشنامه ها و دستورالعمل های داخلی		0.40	4	تایید
P6	آموزش حقوق مکان و...		0.22	6	رد

از بین شاخص‌های مشاهده‌پذیر «تحولات سیاسی - اقتصادی» و «آموزش حقوق مکان و...» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) حقوق زیست شهری در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) "حقوق شهری" را به خود اختصاص داده است.

سنجش رابطه میان مؤلفه‌های حقوق فضاهای زیست شهری

به‌منظور تحلیل داده‌ها، رابطه‌ی کل زیست‌پذیری با مؤلفه‌های زیست‌پذیری در ۷ بعد بررسی شده است. همچنین با توجه به این که برای سنجش هر بعد حقوق شهری از چندین سؤال استفاده شده است. از این رو سؤال‌ها پس از ترکیب شدن تجزیه و تحلیل شده‌اند. با توجه به فاصله‌ای بودن سؤال‌ها مربوط به دو متغیر ذکر شده از آزمون همبستگی پیرسون (Pearson Correlation) برای بررسی همبستگی بین متغیرها استفاده شده است (پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۲؛ کلانتری، ۱۳۸۷: ۱۰۸). ضرایب همبستگی ابعاد حقوق شهری در جدول (۳) آمده است. با توجه به داده‌های جدول، ابعاد هفت‌گانه حقوق شهری رابطه‌ی مستقیم و معناداری دارد. یعنی با افزایش هر یک از ابعاد حقوق شهری ارتقا می‌یابد.

جدول ۳: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین حقوق شهری / مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

متغیرها	همبستگی پیرسون	مقدار معناداری
تحولات سیاسی	۰/۶۰۷	۰/۰۰۰
تحولات اقتصادی	۰/۷۵۲	۰/۰۰۰
تغییرات اجتماعی و فرهنگی	۰/۷۷۳	۰/۰۰۰
تصمیمات مدیریتی	۰/۶۲۱	۰/۰۰۰
قوانین بین المللی	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰

۰/۰۰۰	۰/۶۳۴	بخشنامه ها و دستورالعمل های داخلی
۰/۰۰۰	۰/۴۵۶	آموزش حقوق مکان و...

نتیجه گیری

حقوق شهری از مجموعه ی حقوق عمومی است یعنی موضوع آن تنظیم و رابط حقوقی اجتماع و افراد است و با حقوق خصوصی تفاوت دارد. از شعبات حقوق ملی است و از حقوق بین دولت ها و بین المللی متمایز است (مدرس، ۲۵: ۱۳۷۵). توجه به حقوق شهری، و پاسداری از آن به یکی از گفتمان های پرطرفدار در عرصه حقوق داخلی و حتی حقوق بین الملل تبدیل شده است. در ضرورت صیانت و پرداختن به حقوق شهروندی تردیدی نیست، اهمیت حقوق شهروندی، تا بدان حد است که وجود آنرا به مثابه ی یکی از مهمترین الزامات و عناصر دموکراسی به شمار می آورند. نتایج تحقیق نشان داد، از بین شاخص های مشاهده پذیر « تحولات سیاسی - اقتصادی » و « آموزش حقوق مکان و...». به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) حقوق زیست شهری در پژوهش حاضر را دارند. نتایج تحلیل آزمون همبستگی پیرسون نشان داد، بین ابعاد هفت گانه حقوق شهری رابطه ی مستقیم و معناداری دارد. یعنی با افزایش هر یک از ابعاد حقوق شهری ارتقا می یابد.

منابع

- ۱- پورموسوی، سیدموسی؛ عباسی کسبی، دنیا و واحدی، حیدر (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی مؤلفه های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی شهر (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران). فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، سال سوم، شماره ۱۰: ۱۵۶-۱۳۹
- ۲- مدرس، علی اصغر، از حاشیه سید محمدکاظم طباطبائی بر مکاسب.

<https://www.bushehr.ir/fa/municipaltransparency/citizenrights/law>

Analysis and Analysis of Influential Factors in the Law of Places and Urban Spaces

Reza Roshanaie

Judicial Law Expert, Khorramabad Municipality

Abstract

The present study has been compiled in order to analyze and analyze the factors affecting the law of urban spaces using the existing indicators in this field, in order to analyze the data, Smart Pls software has been used. The results of the research showed; among the observable indicators, "political-economic developments" and "education of place law, etc." have the highest and lowest correlation with the variable (structure) of urban law in the present study, respectively. The results of Pearson correlation test showed that there is a direct and significant relationship between the seven dimensions of urban law. That is, with the increase of each dimension of city law changes.

Keywords: Urban Law, Influencing Factors, Urban Spaces, PLS
